

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ MAĞARA ARAŞTIRMA BİRİMİ VE TÜRKİYE MAĞARACILAR
BİRLİĞİ TARAFINDAN 21 - 24 ŞUBAT 2008 TARİHLERİNDE
ANKARA'DA DÜZENLENEN IV. ULUSAL SPELEOLOJİ SEMPOZYUMU'NDA
(<http://www.speleolojisempozyumu.org>)
MAĞARA ARAŞTIRMA DERNEĞİ* ADINA SUNULMUŞ, SEMPOZYUM KİTABINDA
YAYINLANMIŞTIR.
ANKARA 2008**

TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ (2023) VE TURİZM STRATEJİSİ EYLEM PLANI'NIN (2007-2013) MAĞARALARIN KORUNMASI, MAĞARA TURİZMİ, MAĞARACILIK ve MAĞARACILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

**Emre Baturay ALTINOK, Avukat/ Attorney At Law
MAĞARA ARAŞTIRMA DERNEĞİ/ CAVE RESEARCH ASSOCIATION**

ÖZET

2023`te 63 milyon turist, 86 milyar dolar turizm geliri ve dünyanın beşinci büyük turizm ülkesi olmayı hedefleyen Türkiye'nin yapacağı yatırımların planlanmasına yönelik olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanan ve Yüksek Planlama Kurulu'nca 28.2.2007 tarih ve 07/4 sayılı karar ile kabul edilen "Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013)" 2 Mart 2007 tarihinde 26450 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı'nda (2007-2013) doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerin koruma-kullanma dengesi içinde kullanılması ve turizm alternatiflerinin geliştirilerek ülkenin turizmden alacağı payın arttırılmasına yönelik hedefler belirlenmiş ve bu hedeflere yönelik planlar hazırlanmaya başlanmıştır.

2007-2023 yılları arasını hedefleyen 16 yıl içerisinde Türkiye'nin dört mevsim turizmi için **mağaracılık**, yamaç paraşütü, rafting, bungee jumping...vb doğa sporlarına yönelik hedefler de söz konusu plan içerisinde yer almaktadır.

Planlama, Yatırım, Örgütlenme, İç Turizm, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge), Hizmet, Ulaşım ve Altyapının Güçlendirilmesi, Tanıtım ve Pazarlama, Eğitim, Kentsel Ölçekte Markalaşma, Turizmin Çeşitlendirilmesi, Mevcut Turizm Alanlarının Rehabilitasyonu ve Varış Noktalarının Geliştirilmesi konularında 9. Kalkınma Planı (2007 - 2013) doğrultusunda uzun erimli stratejiler geliştiren Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013); ülkenin Turizm Sektörü Ana Planı olarak kabul edilmiştir.

Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı ise, Türkiye Turizm Stratejisi'nin ülke turizminin önündeki kısa, orta ve uzun vadede öncelikli olarak ele alacağı sorun alanları ve bu sorunları çözmekle sorumlu kuruluşlar ve bu kuruluşların rolleri ile ilgili planlamaları içermektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi'nin öngördüğü gelişmelere paralel olarak eylem planında 9 kültür ve turizm gelişim bölgesi, 7 turizm gelişim koridoru, 10 turizm kenti, 11 kruvaziyer liman, 9 yat limanı, 27 Balıkçı Barınağı + Yat Limanı ile 1 yeni havaalanı, yeni demiryolu ve karayolu hattına yer verilmekte; plan kapsamında sorumlu kuruluşlar, diğer kuruluşların rolleri ve sürece ilişkin ayrıntılar planlanmaktadır.

Söz konusu çalışmamız kapsamında "Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013)" irdelenerek; üretim, yönetim ve uygulama süreçlerinde yer alacak yeni sektör uygulamalarının ülkemiz mağaralarına, mağara turizmine ve mağaracılık sporuna olası etkileri değerlendirilmeye çalışılacaktır. Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'nın mağaraların korunması ve mağaracılara etkileri özelinde doğurabileceği sonuçlara genel olarak değinilecek, mağaracılık sporu ile uğraşan ve çalışma alanı mağaralar olan örgütlü kesimlerin bu süreçteki rolleri incelenerek ilgili kesimlere tavsiyeler önerilecektir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER:

Türkiye Turizm Stratejisi, Turizm Stratejisi Eylem Planı, Mağara, Mağaracı, Mağaracılık, Yasa, Hukuk, Sözleşme, Koruma, Ekoloji, Sorumluluk

ABSTRACT

AN ASSESSMENT OF THE TURKISH TOURISM STRATEGY (2023) AND TOURISM STRATEGY ACTION PLAN (2007-2013) WITH RESPECT TO CONSERVATION OF CAVES, CAVE TOURISM, CAVING AND CAVERS

The Turkish Tourism Strategy (2023) and the Tourism Strategy Action Plan (2007-2013), having prepared by the Ministry of Culture and Tourism to fulfill the goal of 63 million tourists and 86 billion USD tourism income in 2023 and approved by the Supreme Council of Planning, has entered into force after it appeared in the Official Gazette number 26450 on 2 March 2007.

The Ministry of Culture and Tourism has put the goals for benefiting from natural, cultural, historic and geographic assets watching the balance of protection/exploitation and increasing the share of the country from tourism by developing tourism alternatives and plans to reach these goals in the framework of the Strategy and the Action Plan.

Goals for caving, paragliding, rafting, bungee jumping and similar sportive activities are also included in the plan for 16 years between 2007-2023 for the sake of "four-season tourism".

The Turkish Tourism Strategy and Tourism Strategy Action Plan, that contains long term strategies in accordance with the 9th Development Plan (2007-2013) in planning, investment, organization, domestic tourism, R&D, services, strengthening of transportation and infrastructure, advertisement and marketing, education, regional trade marks, diversification of tourism, rehabilitation of current tourism areas, and development of destinations, are accepted as the Tourism Sector Main Plan of the country.

On the other hand, the Tourism Strategy Action Plan contains short, medium and long term issues to be handled for tourism, responsible bodies to solve these issues, and plans for the roles of these bodies.

In parallel to the developments foreseen by the Turkish Tourism Strategy, 9 culture and development areas, 7 tourism development corridors, 10 touristic cities, 11 cruise harbors, 9 marine, 27 fishermen harbor+marine, one new airport, new railroads and roads are stated in the Action Plan and responsible agencies, the roles of other bodies and details of the process are planned.

In the study under question "The Turkish Tourism Strategy (2023) and Tourism Strategy Action Plan (2007-2013)" will be considered and the impact of new sectoral applications that will be placed into production, administration processes on caves, cave tourism and

caving sport will be assessed. The results of The Tourism Strategy and The Action Plan on protection of caves and on cavers will be reviewed and the roles of cave sport organizations or related social partners will be investigated and recommendations are made.

KEY WORDS

The Turkish Tourism Strategy, Tourism Strategy Action Plan, Cave, Caver, Caving, Act, Law, Contract, Cave, Conservation, Ecology, Responsibility

1. GİRİŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanan ve Yüksek Planlama Kurulu'nca 28.2.2007 tarihinde kabul edilen 2023 Türkiye Turizm Stratejisi ve 2007-2013 senelerini kapsayan Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı'nın kabul edilerek yürürlüğe girmesi ile birlikte mağaralarının korunması ve etkinlik alanı mağaralar olan mağaracıların söz konusu alanlarda icra ettikleri sportif etkinlikleri için yeni bir dönem başlamıştır.

Şöyle ki, Bakanlıkça Türkiye Turizm Stratejisi ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı ile doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerin koruma-kullanma dengesi içinde kullanılması ve turizm alternatiflerinin geliştirilmesine yönelik hedeflerin belirlenmiş olması ve bu hedeflere yönelik planların hazırlanmaya başlanması ile, mağaralar üzerinde önemli etkilerin yaratılacak olması bir yana, mağaraların alternatif turizm ve turizmin çeşitlendirilmesi hedefleri çerçevesinde korunması ve mağaracılık sporu ve bu sporu yapan mağaracılar için önemli değişimler doğurması kuvvetle muhtemeldir.

İnsanlığın ortak mirası olarak değerlendirilen mağaraların kendine has özellikleri ve önemi, bu varlıkların korunması hususunda özellikle çözümlerin üretilmesini ve söz konusu alanlar üzerinde gerçekleştirilecek eylemliliklerin "ortak aklın" bir sonucu olmasını zorunlu kılmaktadır. Öyle ki, turizme açılması düşünülen, birer kültür ve tabiat varlığı olan mağaraların korunması ancak politik, ekonomik, hukuki araçlarla ve bu araçları yeniden üreten "sivil" kesimlerin görüşlerinin karar alma süreçlerinin tüm aşamalarında dikkate alınması ile mümkün olabilir.

Zira turizm faaliyeti ekolojik, jeolojik ve estetik pek çok sorunu doğurabilen ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde kültürel ve doğal varlıkların sürdürülebilirlik olanağını yok edebilen bir faaliyettir.¹ Turizm faaliyetleri bağlamında alınacak kararlar ile yeni turizm alanlarının söz konusu faaliyetin etkilerine açılması aşamasında toplumsal mutabakatın sağlanmasının gerekliliği tartışmasıdır. Aksi takdirde mağaralarda ciddi tahribatlara sebep olunabileceği açıktır.

Üretim, yönetim ve uygulama süreçlerinde sektörün önüne bir yol haritası konularak yönlendirilmesi amacıyla katılımcı planlama anlayışı ile çerçevesinde hazırlandığı ifade edilen Türkiye Turizm Stratejisi'nin özellikle turizmin çeşitlendirilmesi anlamında ortaya koyduğu eylem planının mağaraları kapsayan bölümlerinin hazırlanmasında çalışma alanı mağaralar olan örgütlü kesimlerin katılımının sağlanmasının bu anlamda önemi büyüktür.

Ne var ki uygulamada örgütlü kesimlerin kim olduğunun tespiti ve işbirliği olanaklarının geliştirilmesi konusunda sorunlar yaşanacağı muhakkaktır. Bu anlamda söz konusu "köklü" örgütlü kesimlerce üretilecek bilgi ve emeğin, iktidar ve gücü kendiliğinden yaratacağı gerçeğiyle mağaracılar ve (mağara) korumacılar için kendi stratejik planlamalarına uygun,

¹ ÖZKAYA İ., "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Üzerine Bir İnceleme", www.ekolojistler.org , 23.01.2007

stratejik ve amaçsal duruşlar, tutarlı ve ahlaklı politikalar geliştirilmesi bir ihtiyaçtan öte zorunluluktur.

2. TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ'NDE MAĞARALAR VE MAĞARACILIK

Türkiye Turizm Stratejisi'nde mağaralar ve mağaracılığa; eğitim, turizmin çeşitlendirilmesi stratejileri, turizm gelişim bölgeleri ile turizm koridorları başlıkları altında değinilmektedir.

2.1 EĞİTİM STRATEJİSİ'NDE MAĞARALAR VE MAĞARACILIK

Türkiye Turizm Stratejisi'nin Eğitim Stratejisi başlıklı bölümünde turizm eğitiminin, “*meslek odaklı olması ve ölçülebilir sonuçlar içermesi*” amacı doğrultusunda olması, turizmin istediği nitelikte işgücü yetiştirilmesinde özel sektörün katılımı, yaygın ve örgün eğitimde içeriğin yenilenmesi ve güncellenmesi ile mümkün olabileceği belirtilmekte; üniversitelerin “Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümleri'nde” okutulmakta olan genel turizm, yabancı dil, ön büro hizmetleri, kat hizmetleri, örgütsel davranış, işletme, yönetim ve organizasyon, ekonomi, turizm ekonomisi, turizm pazarlaması, turizm mevzuatı, turizm politikası ve uygulaması, turizm rehberliği, servis uygulamaları, insan kaynakları yönetimi, yiyecek-içecek hizmetleri yönetimi, seyahat acentacılığı ve tur operatörlüğü, konaklama işletmelerinde muhasebe uygulaması, konaklama işletmelerinde finansal yönetim gibi derslerin yanı sıra; turizm sosyolojisi, dünya mutfakları ve kültürleri, Anadolu uygarlıkları ve kültürleri, turizmde araştırma yöntemleri, turizmde yeni varış noktaları oluşturma, davranış bilimleri, yeni turizm ürünü ve çeşidi araştırmaları **ve branşlaşma** (yatçılık, **mağaracılık**, su altı, dağcılık, rafting vb.) eğitimleri gibi turizm sektörünün değişen gereksinimlerini karşılayacağı düşünülen derslere de yer verilmesi öngörülmektedir.

2.1.1. EĞİTİM STRATEJİSİ'NİN ÜLKEMİZ MAĞARALARINA ve MAĞARACILIĞINA OLASI ETKİLERİ

Görüldüğü üzere Türkiye Turizm Stratejisi'nin eğitim odaklı stratejik planlamasında turizm eğitimi kapsamında branşlaşma eğitimleri içerisine bir ihtisas dalı olarak mağaracılık eğitiminin de alındığı görülmektedir.

Her şeyden önce turizm faaliyetlerinde yararlanılacak bir rehberlik hizmetinden öte mağaracılığın, mağaraların araştırılması ve haritalanması amacıyla yapılan bir doğa sporu olduğu unutulmamalıdır.

Öyle ki, mağara ortamının bilimsel açıdan incelenmesi ile ilgilenen bilim dalı “speleoloji” (mağarabilim), bu amaçla mağara araştırmaları yapanlar ise “speleolojist” (mağarabilimci) olarak adlandırılmakta; sportif amaçlarla mağara araştırmaları yapanlara “caver” (mağaracı), bu spor dalına ise “caving” (mağaracılık) denilmektedir.

Ülkemiz eğitim sistemi bünyesinde “speleoloji” (mağarabilim) adıyla bir eğitim verilmemekte, ancak mühendis fakülteleri bünyesinde eğitim veren jeoloji bölümleri bünyesindeki derslerde söz konusu mağarabilim konuları ile ilgili konular işlenmektedir.

Keza eğitim sistemimiz içerisinde mağaracılık (caving) ile ilgili doğrudan eğitim veren bir bölüm/okul bulunmamakla birlikte üniversiteler bünyesinde oluşturulan topluluk ve kulüpler aracılığı ile, konu ile ilgili öğrencilerin mağaracılık eğitimi alması sağlanmaktadır. Bu topluluk ve kulüp danışmanlarının genellikle mağarabilim ile ilgili bölümlerdeki akademisyenlerden, konu ile kendiliğinden ilgilenen akademik çevrelerden ya da bir dönem ülkede faaliyet gösteren Mağara Araştırma Derneği gibi sivil toplum kuruluşları içerisinde yer almış ve mağaracılık yapmış akademik kadrolardan oluştuğu görülmektedir. Yine Bu

topluluk ve kulüplerde yer alan öğrenciler de yine Mağara Araştırma Derneği gibi sivil toplum kuruluşları ile daha eski ve köklü üniversite mağaracılık kulüplerinde (BÜMAK-Boğaziçi Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü) öğrenim faaliyeti içerisinde faaliyet yürütmüş ve yürütmeye devam eden mağaracılardan aldığı bilinmektedir.

Turizm Stratejisi'nin öngördüğü şekilde mağaracılığın bir meslek eğitimi ya da bir branş dalı olarak tanımlanması ve turizmin çeşitlendirilmesi amacı doğrultusunda Turizm ve Otelcilik Meslek Okulları'nın eğitim programı kapsamı içerisinde salt mağara turizminde yararlanılacak olan rehberlik kadrolarının yetiştirileceği bir ders niteliğine indirgenmesi, gerek mağaracılık ile ilgili eğitim verecek kişilerin kimler olacağı, gerekse de eğitimin içeriği ve pratik uygulamaların nelerden ve ne kadar süreden oluşacağı gibi konular özelinde ileride bu alanda yaşanacak sorunlar ile konu ile ilgili bir meslek olan turizmci kimliği düzeyinde ilgilenenler ile mağaracılar arasında keskin bir ayrımın somutlaşmış ilk habercisi olmaya adaydır.

Mağaracılık sınıf tahtalarına, ders ve sınav içeriklerine sığamayacak kadar hayatın kendisi, eğitim stratejisi kapsamında yeni turizm ürünü ve çeşidi araştırmaları kapsamında rehberlik hizmetine esas olacak bir branş dalına sıkıştırılmayacak kadar zorlu bir hayat bilgisidir.

Mağaracılık eğitiminin, Turizm ve Otelcilik Meslek Okulları'nın eğitim programı içerisine alınarak profesyonel bir meslek olan turizmciğin, turizme yeni kazanç imkanları, açılım ve olanaklar sağlayan bir branş dalı yapılmaya çalışılması, daha doğru bir ifade ile gerçek ve de okullu (!) mağaracılar yaratma gayesi ile, ülkemizde bir asırdan fazla köklü bir araştırma geçmişine sahip ülkemiz mağaracıları için ciddi sıkıntılara sebep olacak, bu alanda yapay bir ayrışmayı ister istemez doğuracaktır.

Durum, ileride aynı müzik camiasında olduğu gibi okullu/alaylı tartışmalarının doğmasına sebep olacak, kim tarafından ve de hangi eğitim kriter ve standartları ile verileceği belli olmayan bir eğitimden geçen turizmcilerin mağaracılık alanında tek muhatap kabul edilme taleplerini dile getirmelerinin doğal olarak yolunu açacaktır.

Mağaracılık, derin ve köklü bir saha eğitiminin yanı sıra yaşanarak tecrübe edilen, özellikli mağaralarda kazanılan bir yeti olmakla, salt turistik faaliyetler kapsamında faaliyet yürütülmesi mümkün olan yatay mağara sistemlerinde edinilemeyecek tecrübeleri içerisinde barındıran, sınıf tahtalarına, dönemlik derslere ve sözlü olarak aktarılan tecrübelere indirgenemeyecek bir yaşam faaliyetidir. Bu anlamda mağaracılık; okul binaları içerisinde, ders odaklı tedrisatın sınırlarını aşan ve hayatın kendisinin tecrübe olduğu bir yaşam biçimidir.

2.2 TURİZM ÇEŞİTLENDİRİLMESİ STRATEJİSİ'NDE MAĞARALAR VE MAĞARACILIK

Türkiye Turizm Stratejisi'nin Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi başlıklı bölümünde alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesi öngörülmekte, turizm sezonunun bütün bir yıla yayılması turizm ürününün çeşitlenmesine bağlı olduğu belirtilerek bu kapsamda öncelikli olarak belirlenen turizm türleri desteklenerek gelişmeleri sağlanması amaçlanmaktadır.

2023 yılı hedefleri içerisinde;

- eko turizm başlığı altında kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile agro-turizm, macera turizmi, **mağara turizmi**, spor turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için eylem planlarının hazırlanması,

- eko-turizm ve yayla turizmi başlığı altında doğa turizm amaçlı olarak seçilen alanlarda güzergâh üzerinde yer alan **mağara**, şelale, ilginç ağaç ve kaya oluşumu, sportif alanlar, kamping alanları vb. çekicilikler için çevre düzenlemelerinin yapılacağı, başta ulaşım olmak üzere gerekli altyapıların tamamlanması,

- turizm gelişim bölgeleri başlığı altında varış noktası olarak geliştirilecek ve birden fazla ili kapsayan turizm gelişim bölgelerinde yerel ve bölgesel kalkınmada turizmin güçlü bir araç olarak kullanılmasının sağlanması; strateji kapsamında ülke çapında önerilen 9 adet tematik bölge içerisinde olması önerilen ve önemsenen Göller Bölgesi Eko-turizm Gelişim Bölgesi'ndeki Beyşehir, Eğirdir, Kovada, Acıgöl, Burdur, Salda, Eber ve Akşehir Gölleri esas alınarak, doğa turizmine yönelik alanlar ve turizmi destekleyen trekking, araçlı ve çadırılı kamp, yamaç paraşütü, dağcılık, **mağaracılık**, avcılık, binicilik, bisiklet, sörf, foto safari vb. gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi,

- turizm gelişim koridorları başlığı altında belli bir güzergâhın doğal ve kültürel dokusunun yenilenerek belli temalara dayalı olarak turizm amacıyla geliştirilmesinin sağlanması, strateji kapsamında ülke ölçeğinde önerilen 7 adet tematik turizm gelişim koridoru içerisinde olması önerilen Yayla Koridoru önemli bir tematik bölge olarak tarif edilmekte ve yayla Koridoru kapsamında turizmin çeşitlendirilmesi için bu yörelerde kamp, golf, kayak, **mağaracılık**, yamaç paraşütü, rafting, binicilik, balon, balık avlama, foto-safari ve bungee jumping gibi macera sporlarına yönelik planlama çalışmalarının yapılmasının planlandığı belirtilmektedir.

2.2.1. TURİZM ÇEŞİTLENDİRİLMESİ STRATEJİSİ'NİN ÜLKEMİZ MAĞARALARINA ve MAĞARACILARINA OLASI ETKİLERİ

Turizm Stratejisi'nin Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi başlıklı bölümünde alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, eko-turizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesi öngörüldüğü, turizm ürününün çeşitlenmesine bağlı olarak turizm sezonunun bütün bir yıla yayılmasının hedeflendiği ifade edilmektedir.

Söz konusu strateji kapsamındaki ifadelerden, alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi, bu türlerden bazılarının öncelikli gelişim planları içerisinde değerlendirilmesi, turizmde çeşitlemeye bağlı olarak sezonun bir yıla yayılmasının düşünülmesi karşısında, bu hedeflerden mağaraların da etkileneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Öyle ki ülkemiz mağara turizminin geçmişi çok uzun olmamakla birlikte, kitle turizmine açılmış mağaraların sayısı da on'lu sayılarla ifade edilmektedir. Bu anlamda turizmin çeşitlendirilmesi ve alternatif turizm çalışmaları kapsamına mağaraların da alınacağı açıktır. Hali hazırda bu durum kamu idaresi ve konu ile ilgili ve istekli olduğunu dile getiren TÜRSAB tarafından da her ortamda dile getirilmektedir.

Keza mağaralarda yapılacak turistik faaliyetlerin, mağara ısısının yaz kış belirli bir aralıkta seyrettiği ve genelde ziyaretçilerine yazın serin, kışın ılıman bir iklim sunduğu düşünüldüğünde turizm stratejisi içerisinde tüm yıla yayılma hedefini de karşıladığı görülmektedir.

Bu anlamda mağaralar, Turizm Stratejisi'nin Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi başlığı altında belirtilen hedefler ile turizmin en önemli öznesi haline getirilmektedir.

Böylelikle 2023 turizm hedef ve stratejileri içerisine alınan eylem planı ve çalışma programlarında hedef alınan ülkemiz doğal ve kültürel varlıkları mağaralar için yeni ve kritik bir dönemin başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu süreç içerisinde ileride değineceğimiz eylem planı çerçevesinde turizm odaklı işbirliklerinin geliştirilerek mağaraların beklenen çeşitlemeyi karşılayan birer turizm öznesi yapılması kaçınılmazdır.

Turizm faaliyetinin kendisi, başta ekolojik ve jeolojik değerler olmak üzere kültürel ve doğal varlıkların sürdürülebilirlik olanağını ciddi biçimde etkileyen bir faaliyettir.

Ülkemiz turizm tarihi, uygulamaları ile sürdürülebilirlik olanaklarının yok edildiği, milyonlarca yıllık oluşum süreçlerinden geçen kültürel ve doğal zenginliklerin birkaç sene içerisinde kaybedildiği örnekler ile doludur. Öyle ki 1950'li yıllarda dünyada mağara turizminin kazandığı görece yaygınlığa bağlı olarak ülkemiz de turizm fikirden etkilenmiş ve 1966 yılında ilk örnek olarak Burdur İnsuyu Mağarası'nın düzenlenmesi ile turizm faaliyetlerine başlamıştır. Söz konusu çalışmanın ilk olumsuz sonuçları birkaç sene içerisinde eşsiz güzellikteki mağara içi göllerin kuruması ile sonuçlanmıştır. Mağara Araştırma Derneği'nce Ocak 2008'de yapılan en son gözlemler ile de Safranbolu- Bulak Mağarası'ndaki oluşumların sıcak ışık kaynaklı sorunlardan geri dönülmez bir biçimde karardığı tespit edilmiştir.²

İnsuyu'ndaki yaşanan gelişme binlerce bozulmanın insandan kaynaklı bozulmalara ilk bilinen örnek olmakla birlikte her turizm faaliyeti yapısal bir bozulmayı beraberinde getireceğine de en önemli kanıtlardan birisidir. Zira herhangi bir mağaranın turizme açılabilmesi için uygunluğa yönelik bazı ön araştırmaların yapılması ile başlanıldığı bilinmektedir. Bu çalışmalar o mağarada yapılacak ön etütlerin tespit edilmesi ve elde edilen ilk bilgiler ışığında mağaranın uygulama projesi (mimari, elektrik, koruma, risk ve çevre düzenleme projeleri) ile başlar,³ mağara içinde yapılacak mağara içi mimari düzenleme malzemeleri belirlenmesi; aydınlatma elemanları, mağara içi gezinti yolları ve mağaraya ulaşım imkânları ve altyapı hizmetleri ile dış mekânda dinlenme tesisleri, kafeterya, otopark vs. kısaca peyzaj düzenlemeleri ile devam eder.⁴

Mağaranın, turizme elverişliliği hazırlıklarının her birisi mağara ekosisteminde tahribata yol açar. Zira maddenin ve enerjinin dönüşüm halinde bulunduğu ekosistemler, sürekliliği için kaynaklara, yani organik ve inorganik maddelere ihtiyaç duyar.⁵ Bugün keşfedilmiş mağaraların çoğu sürekliliği için başka ekosistemlere ihtiyaç duyan allokton ekosistemler olmakla canlılığın sürekliliği ancak dışarıdan gelecek organik ve inorganik maddelerin varlığına bağlıdır.⁶ Hayvan gübreleri, ölü bitki organları, ölü hayvanlar ve yüzey suları ile taşınan maddeler olan allokton mağara ekosistemlerinin yaşamsal döngüsünü tamamlaması ihtiyaç duyulan besin kaynaklarını yaratır.

Turizme açılmış ve düzenlemeleri tamamlanmış mağaralarda yapılan düzenlemeler ile kullanılan malzemeler, mağara ikliminde, flora ve fauna yaşamında kalıcı bozulmalar ve mağara içi ortamda kontrol edilemez kirlenmeler (hava, ısı, gürültü, görüntü) yaratarak tüm bu sisteme ister istemez zarar verecektir.

Bu anlamda hedeflenen strateji odaklı turizm çeşitlendirmesinden ülkemiz mağaraları kadar bu alanda etkinlik gösteren mağaracılarının da etkilenmesi kaçınılmazdır.

² MAD, Bulak (Mencilis) Mağarası Ön Araştırma, Değerlendirme Sonuçları Raporu, Ocak, 2008, Ankara

³ NAZİK L., AKSOY B., 1991: Mağaralar, Özellikleri, Haritalama Teknik Ve Yöntemleri - 1 Harita ve Kadastro Dergisi, Yıl 2. Sayı 4, Harita Kadastro Teknikerleri Derneği Yayınları, Ankara

⁴ BÜYÜKTOPÇU, F., Turizme Açılan Mağaralarda Kullanılan Yapı Malzemelerinin Mağara Ekolojisine Olumsuz Etkileri, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 47, 2006, İstanbul

⁵ ÖZEL, E., Mağara Ekosistemine Kısa Bir Bakış, MAD BÜLTENİ, Sayı 13, Ekim 2007, Mad Yayınları, Ankara

⁶ ÖZEL, E., agm

Öyle ki, strateji kapsamında yapılacak yasal ve yapısal düzenlemeler ile turizmin çeşitlendirilmesinin öznesi haline getirilen mağaraların kademeli olarak turizme açılacaktır.

Bu sayede mağaraların turistik faaliyetlere konu edilmesi eylemi, ilk bölümlerde bahsettiğimiz mağaracılar ile mağarabilimcilerin araştırma sahalarının doğallığını kaybetmesi sonucunu doğuracağından, ister istemez turizme yönelik yapısal düzenlemeler yapılan mağaralar ile ilgili araştırmalar sonlandırılacak ve sadece bozulma ile kaybedilenlerin tespit edilebileceği bir araştırmaya ölçeğine indirgenecektir.

Zira özellikle tür çeşitliliği üzerine çalışan mağarabilimciler için araştırma sahası olan mağaraların ekosistemlerinin bozulması demek, üzerine çalışılan tür çeşitliliğinin de yol olması demektir.

Keza mağaracı için turizme açılmış mağaraya girmek ve orada araştırma yapmaya çalışmak, günlük yaşantısında yapmak zorunda kaldığı zorunlulukların verdiği keyiften çok da farklı olacaktır.⁷

Yine turizme açılmış mağaraların özel mülkiyete ve özel kişiler yönünden işletme hakkına konu edilmesi, ücret mukabilinde gezi ve araştırmalara açılması, doğal ve kültürel varlıkların ve mağara ekosisteminden beslenen canlıların ölümü pahasına meta işlevi ile değerlendirilmesi ve kar amacı ile işletilmesi anlamına geldiğinden mağaracılar bir yana hiçbir doğa sporcusunun ve doğa korumacının kolay kolay kabul edemeyeceği bir gerçektir.⁸

Keza mülkiyeti devlette olsa dahi bir doğa sporcusunun, ülkemiz kültür ve tabiat varlıklarının ve insanlık tarihinin yazıldığı yerleşkeler olan mağaralarının ve dağların izin kapsamında gezilebilmesi ya da söz konusu alanlara erişimin yasaklanması kabul edilebilir bir durum değildir.⁹

3. TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ EYLEM PLANI'NDA MAĞARALAR VE MAĞARACILIK

Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı, turizm sektörüne uzun erimli bir strateji kazandırmak amacıyla hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi'nin bir bileşeni olarak hazırlanmış bir plandır. Bu belge ile Türkiye turizminin önümüzdeki kısa, orta ve uzun vadede öncelikli olarak ele alacağı sorun alanları, bu sorunları çözmekle sorumlu kuruluşlar ile bu kuruluşların rolleri açıklığa kavuşturulmaya çalışıldığı ifade edilmektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi'nin hedefi 2023 senesi iken, Eylem Planı 2013 yılını hedeflemektedir. Bunun nedeni ise uygulamaya konulacak hedeflerin ölçülebilir ve izlenebilir olmasını sağlamak olduğu belirtilmektedir. Eylem Planı yıllar itibarı ile kısa ve orta vade için 6 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Eylem Planı'nda yer alan faaliyetlerin izleme ve değerlendirme sürecinin, genel olarak Türkiye Turizm Stratejisi'nin sağladığı performans bildirimlerinin izlenmesini sağlaması beklenirken, aynı zamanda geri bildirimler ve değerlendirmeler sonucu çalışmanın yenilenmesini de gündeme

⁷ ALTINOK, E. B., Emrah SINMAZ ile Türkiye'de Mağaracılık Turizmi ve Oylat Mağarası Deneyiminin Mağaracılar Gösterdikleri adlı söyleşiden, Yayınlanmamış MAD Söyleşileri Arşivi içinde, 2005, Ankara

⁸ "Ücretsiz ziyaret edilmesin diye mağara girişine demir kapı yapılmasına müsaade ederek Bern Sözleşmesi kapsamında korunan endemik türleri (yarasaları) bile bile nasıl ölüme terk edebilirler?" ALTINOK, E. B., Tulga ŞENER ile Dupnisa Mağarası'nı Nasıl Kaybettik adlı söyleşiden... Yayınlanmamış MAD Söyleşileri Arşivi içinde, 2003, Ankara

⁹ "...benim olanı bana yasaklayamazlar..." ALTINOK, E. B., Vedat GÜN ile Doğada Yasaklar adlı söyleşiden... Yayınlanmamış MAD Söyleşileri Arşivi içinde, 2004, Ankara

getirebilecektir. Bu haliyle eylem planının, ülke gündemini uzun süre meşgul edeceği düşünülmektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi kamu yararı ve yönetim bilimi anlayışını değiştiren, yönetim ve performans denetimi anlayışını turizm anlayışı içerisine getiren bir bakışı temsil etmektedir. Bu bakış, turizmin tüm yıla yayılması ve çeşitlenmesini amaçlayan eylem planı ve ortaklıklar ile de somutlaştırılmaktadır.

Eylem Planı 2013 Türkiye turizminin çeşitlenmesi, tüm yıla yayılması ve öncelikli turizm türlerinin geliştirilmesine yönelik tedbirlerin ne zaman ve hangi kuruluşların desteği ile alınması konularında ortaklıklar ve sorumlulukların tayini konusunda stratejiler belirlemektedir.

Eylem Planı-2013 kapsamında sorumlu kuruluşlar, diğer kuruluşların rolleri ve sürece ilişkin ayrıntılar yer almakta, ilgili kuruluşlar kavramı ile de sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine başvurulacağı bildirilmektedir.

3.1. TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ EYLEM PLANI'NIN ÜLKEMİZ MAĞARALARINA ve MAĞARACILARINA OLASI ETKİLERİ ve MAĞARACILARIN SÖZ, YETKİ ve KARAR SÜREÇLERİNDEKİ ROLLERİ

Eylem Planı'nın verilen takvim ve hedefleri içerisinde söz, yetki ve karar alma süreçlerinde mağaracılara ihtiyaç duymayan, turizm ve teşvik odaklı işbirliği esaslarını düzenlediği ve temelde ortaklıklar ve ilgili sivil toplum kuruluşları tarif ettiği için mağara turizmi önündeki engelleri aşmaya çalışan bir planlama anlayışı içerisinde yürütüleceği anlaşıldığından; planın bütünlüğünün, olması gereken hedeften bu noktada sakatlanarak saptığını söylemek, bu alanın en önemli tecrübelerini üreten mağaracıları sürecin dışında bırakarak adeta ölü doğduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Örneğin eylem planındaki ifadelerle destinasyon bazında planlama esasında uzmanlaşmış turizm merkezleri ve turizm türlerinin entegre olacak şekilde planlanması aşamasında Turizm Merkezi (TM), Turizm Kenti (TK), Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerindeki (KTKGB) altyapıdaki eksikliklerinin giderilmesine ve turizm türlerinin bir arada geliştirilmesine olanak sağlayan planların yapılmasında sorumlu odaklar olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yerel Yönetimler ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı belirlenmekte, planlamanın 2007 senesi içerisinde başlayacağı, 6 yıl süre ile devam edeceği belirtilmektedir.

Keza uyum süreci kapsamında turizm sektöründe planlama, yatırım geliştirme ve yönlendirme yapan firmalarının belgelendirmesine olanak sağlayan yasal düzenlemelerin (Turizmi Teşvik Kanunu ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununda değişikliklerin) 2008'den itibaren 1 sene içerisinde yapılması hedeflenerek doğa ve insanın birliği merkezinden uzak kar amaçlı ve teşvik odaklı bir turizm anlayışının yerleştirilmesinin planlandığı görülmektedir.

Eylem planında "ilgili" sivil toplum kuruluşları ile işbirliği esasları ise, örneğin yatırım başlıklı 2 numaralı bölüm içerisindeki 4 no'lu teşvik mekanizması başlıklı eylemde, turistik işletmelere destek sağlanması başlıklı 5 no'lu eylemde, bürokratik engellerin kaldırılması ana başlığı altında yabancı yatırımcılara yönelik düzenlemeler başlıklı 9 no'lu eylemde, turizmde tanıtım, rezervasyon, fiyatlandırma, acentaların destelenmesi, imaj oluşturma, marka imajı yaratma gibi başlıklar altındaki eylemlerde özne değil, "turizm odaklı ilgi" düzeyinden kurularak kategorize edilmektedir.

Eğitim ve akademik eğitim ve turizm sektörüne nitelikli eleman yetiştiren mesleki eğitimin bir arada geliştirilmesi başlıklı 8 numaralı bölüm içerisindeki 50 no'lu turist rehberliği eğitim programının niteliğinin yükseltilmesi başlıklı eylemde lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren okulların yüksek lisans düzeyinde uzmanlaşma eğitimine başlaması sağlanacağı belirtilmekte ve hedefe 2007 senesinden itibaren 3 senede ulaşılması hedeflenmektedir. 2 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe giren düzenlemeden bugüne 1 sene geçmiş ve hedeflenen 2 senelik bir zaman kaldığı düşünöldüğünde, konu ile doğrudan "ilgili" olduğunu düşünöğümüz mağaracıların, konu ile ilgili ölkemizin en eski kuruluşu olan Mağara Araştırma Derneği ve mağaracıların çatı örgütü olan Türkiye Mağaracılar Birliği'nin salt düşünöcelerinin alınması dâhil hiçbir şekilde görüşüne başvurulmaması, Turizm Stratejisinin Eğitim Stratejisi başlıklı bölümünde ayrıntılı bir biçimde değinilen "uzmanlaşma ve branşlaşma" ile ilgili mağaracıların kaygılarının haklı olduğunu göstermektedir.

Yine mevzuat düzenlemeleri başlıklı bölüm içerisindeki 63 ve 64 no'lu turizmle doğrudan bağlantılı konularda "koruma-kullanma" dengesi kapsamında yasal düzenlemeler yapılması, olumsuzluklara hızlı şekilde müdahale edilmesinin sağlanması başlıklı ve 2007 senesinde başlayan ve 2009 senesinde bitirilmesi hedeflenen eylem takvimi içerisindeki çalışmaların etkisizliği ve çözüm üretmedeki yasal düzenlemelerin gecikmeksizin hayata geçirilmesi konusundaki isteksizlik bugün dahi rahatlıkla görölmektedir. İlgili eylemin yürürlüğe girdiği tarihten yıllar öncesinde başlayan, kaygılar doğrultusunda sayısız görüş ve düzeltmeler bildirilen, bugüne değin koruma kullanma dengesinin kurulmasının sağlanması için olağanüstü çaba gösteren doğa korumacı sivil toplum örgütlerinin tüm baskılarına ve AB Müktesebatı ile Uyum alışmaları içerisinde çıkarılmasının taahhüt edilen, özellikle mağaraların korunması ile ilgili önemli maddeler içeren, ancak çıkarılması yönünde hiçbir ilerleme sağlanamayan Biyolojik eşitlilik ve Doğa Koruma Kanun Tasarı Taslağı'nın adeta çıkarılmamasına çalışılması hükümetin koruma değil turizm öncelikli bakışının adeta tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Koruma kullanma terazisinin diğer paydaşı evre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğu Milli Parklar Dairesi bünyesinde kurulan Mağara Araştırma Birimi'nin görüşlerine de bu süreçte Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca kayda değer bir başvurunun yapılmamış olması da, terazinin "turizm merkezli" kullanma yönünden ağır bastığına bir diğer işarettir.

4. TARTIşMA ve SONUÇ

Genel çerçevesi ile incelenen, ancak bütönlöklü ve ayrıntılı olarak incelendiğinde içerdiği düzenlemeler ile mağaralar, mağara turizmi, mağaraların korunması ve mağaracılık ile ilgili ciddi sıkıntılara doğuracak olan Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013), bir başka ifade ile Turizm Ana Planı, paydaşların ve konu ile ilgili görüşleri alınmadan ve süreç içerisindeki rolleri "ilgili" düzeyinde kurulmak suretiyle turizm merkezli tarif edilerek, salt çeşitleme amacıyla turizm faaliyetleri önündeki engellerin kaldırılması, incelememiz ile ilgili olarak da mağaraların turizme kazandırma gayesi ile üretilmiş bir plandır.

Planda, mağaraların turizmin çeşitlendirilmesinde birer nesne konumunda ele alınması ve mağaralara turizm odaklı bakışın önündeki engellerin kaldırılması ve turizm faaliyetlerinin daha da geliştirilmesinin yolunu açan, koruma/kullanma dengesinin kullanma dengesinden yana ciddi biçimde bozulacağı bir uygulama olacaktır. Nitekim söz konusu planda, planın sahibi Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Koruma Bölge Kurulları'nın çalışmalarına ve de yapılarının güçlendirilmesine yönelik hiçbir düzenlemeye gidilmemiş olması da bu düşünöcemizi güçlendirmektedir.

Keza ekonomik değeri yanında kullanma değeri olan mağaraların korunması yönünde bir tercihi de içerisinde barındırması açısından diğerlerini dışarıda bırakan, koruma anlamında kapsayıcı bir nitelik taşımayan bakış açısı ile hazırlanan plan, mağaraların korunmasını hiçbir şekilde sağlayamayacaktır.

Mağaraların birer ekonomik değer olarak gören; halihazırda tahrip edildikleri ezberi doğrultusunda turizm faaliyetleri ile denetimlerinin sağlanacağını iddia eden bir bakış açısı değiştirilmeli, kullanma dengesi üzerinden korunmalarına yönelik bakış açısı derhal terk edilmelidir. Zira salt varlıklarının ekonomik değerleri göz önüne alınarak; piyasa mekanizmaları doğrultusunda, ekonomik getirileri amacıyla korunmaları anlayışı ile turizme açılan mağaralar hiçbir şekilde korunmadığı gibi, eşsiz güzellikleri de bu yolla daha da hızlı bir şekilde kaybedilmektedir.

Yine bu bakış açısıyla ekonomik değeri olmayan ancak özellikli hiçbir mağara korunamayacağı gerçeği kabul edilerek etkin ve kökten çözümler üretilmeye çalışılmalıdır. Bu anlamda mağaraların korunmasına yönelik tedbirler ve düzenlemeler toplumsallaştırılmalı, mağaraların salt özsel bir değer olmaları nedeniyle korunmalarını sağlayan bakış açılarının değiştirilmesine yönelik çalışmalara destek verilmelidir.

Böylelikle mağaraların “kültür ve doğal değer” olarak korunması fikri toplumsallaştırarak koruma anlayışı geliştirilerek kamusal bir mülkiyet tarif edilecek; tüm toplumun, devlet aracılığıyla ya da doğrudan bu varlıkların korunmasında hak ve sorumluluğunun olduğu fikri zihinlere yerleştirilerek ve bu konuda temel hukuksal ilkeleri belirleme konusunda devletin etkin bir rol ve sorumluluk alması sağlanacak ve ilgili kesimlerce bu sorumluluk esasına yönelik denetlemeler yapılabilecektir.

Son olarak mağaracılar, tüm bu süreçlerde mağaraların korunmasına yönelik birlikteliklerini daha fazla güçlendirmeli, ekonomik bakış açısı ile koruma anlayışı yerine üretilecek çözümleri yeniden üretmek suretiyle kabul ettirebilmek için yeni mücadele araçları geliştirmeleri, farkındalıklarını arttıracak, söz, yetki ve karar süreçlerine müdahil olabilecek çalışmalar ve fikirler üretmeli, tarihe, insana ve doğaya sorumlulukları gereği koruma kullanma dengesinin koruma terazisindeki ağırlıklarını her geçen gün arttırmalıdır.

* Mağara Araştırma Derneği GENEL MERKEZİ- 1964
Dernek Evi: GMK Bulvarı Kubilay Sok. Kubilay Apt. No: 17/1 Anıttepe/ANKARA
Yazışma Adresi: P.K. 670 Yenişehir 06445 ANKARA

Tel/Faks: +90(312) 312 229 64 09
<http://www.mad.org.tr> - magaracilar@gmail.com, mad@mad.org.tr

Mağara Araştırma Derneği BURSA ŞUBESİ- 2006
Atatürk Caddesi Agah Han Apt. No: 61/36 Nalbantoğlu Osmangazi/BURSA

Tel: +90(224) 2220065 (Cem ERSOY)
<http://www.madbursa.org/> - info@madbursa.org

MAD, Türkiye Mağaracılar Birliği (<http://www.tumab.org>) ve
Uluslararası Speleoloji Birliği (<http://www.uis-speleo.org>) üyesidir.